

Znaky a čtení (5)

	<i>ekallum</i> (É.GAL) „palác“
	<i>muškēnum</i> (MAŠ.EN.GAG) „muškén“
	<i>úr</i>

Přepis (5)

1. *šum-ma a-wi-lum lu wardam* (İR) *lu amtam* (GÉME) *ḫal-qá-am ša ekallim* (É.GAL) *ù lu muškēnim* (MAŠ.EN.GAG) *i-na bi-ti-šu ir-ta-qí-ma* (§16)
2. *eqlum* (A.ŠĀ-um) *GIŠ:kirûm* (GIŠ:KIRI₆) *ù bitum* (É) *ša rēdîm* (AGA.UŠ) *bā'irim* (ŠU.ĤA) *ù na-ši bi-il-tim a-na kaspim* (KÛ.BABBAR) *ú-ul i-na-ad-di-in* (§36)
3. *bilat* (GÚ.UN) *eqlim* (A.ŠĀ) *ša ša-na-tim* (§62)
4. *šum-ma a-wi-lum i-na ma-at nu-ku-úr-tim wardam* (İR) *amtam* (GÉME) *ša a-wi-lim iš-ta-am* (§280)

Slovíčka (5)

<i>ekallum</i> s.	palác
<i>muškēnum</i> s.	muškén
<i>irtaqi</i> v.	ukryl(a), schoval(a)
<i>mātum</i> s. f.	země
<i>nukurtum</i> s. f.	nepřátelství

Překlad (5)

1. jestliže někdo ukryl ve svém domě uprchlého otroka nebo otrokyni (patřící) paláci nebo muškénovi
2. pole, zahrada a dům (patřící) vojáku *r.*, vojáku *b.* a daňovému poplatníku nebudou prodány
3. výnos pole za (tyto) roky
4. jestliže někdo koupil v nepřátelské zemi otroka (nebo) otrokyni (patřící) avílovi

7 Pronomina

Ve starobabylonštině rozeznáváme zájmena osobní, přivlastňovací, ukazovací, vztažná, tázací a neurčitá. Z morfologického hlediska se zájmena dělí na zájmena stojící samostatně ve větě (zájmena samostatná) a zájmena, která se napojují na nominální nebo verbální tvar (zájmena sufigovaná). U zájmen se většinou rozeznává kategorie rodu (maskulinum a femininum), čísla (singulár a plurál) a pádu. Kromě nominativu, genitivu a akusativu mají některá zájmena samostatné tvary pro dativ. Tvary, které uvádíme v paradigmatech, mají však celou řadu variant, a to zejména v dopisech.

7.1 Personální pronomina

7.1.1 Samostatná personální pronomina

Mají tři odlišné tvary pro nominativ, genitiv/akusativ a dativ.

	nom.		gen./akus.	dat.
			sg.	
1.	<i>anāku</i>	„já“	<i>jāti</i>	<i>jāšim</i>
2. m.	<i>attā</i>	„ty“	<i>kāta</i>	<i>kāšim</i>
2. f.	<i>attī</i>	„ty“	<i>kāti</i>	<i>kāšim</i>
3. m.	<i>šū</i>	„on“	<i>šuāti</i>	<i>šuāšim, šāšim</i>
3. f.	<i>šī</i>	„ona“	<i>šūāti</i>	<i>šuāšim, šāšim</i>
			pl.	
1.	<i>nīnu</i>	„my“	<i>niāti</i>	<i>niāšim</i>
2. m.	<i>attunu</i>	„vy“	<i>kunūti</i>	<i>kunūšim</i>
2. f.	<i>attina</i>	„vy“	<i>kināti</i>	<i>kināšim</i>
3. m.	<i>šunu</i>	„oni“	<i>šunūti</i>	<i>šunūšim</i>
3. f.	<i>šina</i>	„ony“	<i>šināti</i>	<i>šināšim</i>

Samostatných zájmen se většinou užívá jen při zdůraznění nebo ve větách jmenných (např. *bēlum anāku* „já (jsem) pánem“ nebo *bēlī attā* „můj pán (jsi) ty“). Vyskytují se ovšem jen zřídka, protože kategorie osoby je vyjádřena ve finitním slovesném tvaru (např. *tašpurī* - *tašpur* „ty jsi poslala“ - „ty jsi poslal“).

Samostatná osobní zájmena 3. osoby singuláru i plurálu se užívají též ve funkci ukazovacích zájmen (viz 7.3).

7.1.2 Sufigovaná personální pronomina

Sufigovaná personální pronomina rozlišují rovněž kategorii rodu (m., f.), osoby (1., 2., 3.), čísla (sg., pl.) a pádu (gen., dat., akus.).

sg.	gen.	dat.	akus.
1.	-ī / -ja / -'a	-am / -m/ -nim	-ni
2. m.	-ka	-kum	-ka
2. f.	-ki	-kim	-ki
3. m.	-šu	-šum	-šu
3. f.	-ša	-šim	-ši
pl.			
1.	-ni	-niāšim	-niāti
2. m.	-kunu	-kunūšim	-kunūti
2. f.	-kina	-kināšim	-kināti
3. m.	-šunu	-šunūšim	-šunūti
3. f.	-šina	-šināšim	-šināti

Sufigované osob. zájmeno 1. os. sg. má v genitivu tři alomorfy (-ī, -ja, -'a).

Jejich distribuce závisí na předchozí hlásce. Alomorf -ī se používá, končí-li slovo konsonantem (*bēl-ī* „můj pán“), alomorf -ja po dlouhém vokálu (s výjimkou -ū v nom. pl.) (*ana bēl-ja* „mému pánovi“, nom. du. *uznā-ja* „mé uši“), zatímco alomorf -'a se objevuje po vokálu -ū (*alpū-'a* „mí volí“).

V dativu se po konsonantu napojuje v 1. os. sg. sufix -am: *išruk-am* „věnoval(a) mi“, po dlouhém vokálu (v 2. a 3. os. pl.) sufix -nim: *išrukū-nim* „věnovali mi“. Ve 2. os. sg. f. se napojuje alomorf -m: *tašrukī-m* „věnovala jsi mi“.

Genitivní tvary sufigovaných osobních zájmen se napojují na jména ve statu constructu a vyjadřují zpravidla přivlastnění, např. *bīt-ī* „můj dům“, *bēl-šu* „jeho pán“. Kromě toho se mohou napojovat i na předložky, např. *ittī-šu* „s ním“, *balū-šunu* „bez nich“, atd.

Akusativní a dativní tvary sufigovaných osobních zájmen slouží k označení přímého, resp. nepřímého objektu; např. akus. *išruk-šu* „věnoval(a) jej“ a dat. *išruk-šum* „věnoval(a) mu“ (viz kap. 15).

7.1.2.1 Změny na morfonematických švech

Při napojování sufixů začínajících na /š/ (-šu, -ša, -ši, -šunu, -šina, -šunūti, -šināti, -šum, -šim, -šunūšim, -šināšim) na konsonanty /d, t, ṭ, z, s, ṣ, š/ dochází k hláskové změně na /-ss-/, např.:

*māt-šu	>	mās-su	„jeho země“
*amat-šu	>	amas-su	„jeho služebnice“
*warad-šunu	>	waras-sunu	„jejich služebník“
*qaqqad-ša	>	qaqqas-sa	„její hlava“
*rēš-ša	>	rēs-sa	„její hlava“ (viz 3.2.2.2.1)

Při napojování sufixů začínajících na hlásky -š nebo -k na sufixy končící na konsonant -m dochází k asimilaci -m k následujícímu -š nebo -k, např. *iddinūkušu* < **iddinū-kum-šu* „dali ti ho“ (viz 3.2.2.2.1, 14.1.1).

7.2 Samostatná posesivní pronomina

Zájmena přivlastňovací mají adjektivní flexi, mají nom., gen. a akus. tvary. Stojí-li v postavení přívlastku, kladou se za jméno, k němuž se vztahují, a shodují se s ním v rodě, čísle a pádu.

	sg. m.	sg. f.	pl. m.	pl. f.
1. os. sg.	<i>jūm</i>	<i>jattum/n</i>	<i>juttun</i>	<i>jattun</i>
2. os. sg.	<i>kūm</i>	<i>kattum/n</i>	<i>kuttun</i>	–
3. os. sg.	<i>šūm</i>	<i>šattum/n</i>	–	–
1. os. pl.	<i>nūm</i>	<i>niattum/n</i>	–	–
2. os. pl.	<i>kunām</i>	–	–	–
3. os. pl.	<i>šunām</i>	–	–	–

Tato samostatná zájmena mají rovněž tvary v genitivu a akusativu, např. *jēm* (gen.), *jām* (akus.).

nom.: *kāma šuhārum jūm ul tīde*
„cožpak nevíš, že (ten) služebník je můj?“

gen.: *ina tibnim jēm ša Šillija tappūka izibakkum*
„z mé slámy, kterou ti přenechal Šillija, tvůj společník“
aššum še im kēm aštanapparakkum
„kvůli tvému obilí ti stále pší“

akus.: *šumma lā k'am jāmma šūbilam*
 „není-li tomu tak, (pak) mi pošli mého sem!“
wardam lā kām taššima
 „otroka, který není tvůj, jsi odvedl“

Samostatná přivlastňovací zájmena se vyskytují velmi zřídka. Obvykle je přivlastnění vyjadřováno genitivními tvary sufigovaných osobních zájmen.

7.3 Demonstrativní pronomina

Samostatná osobní zájmena 3. osoby singuláru i plurálu (flexe viz 7.1.1) se užívají též ve funkci ukazovacích zájmen: „tento, zmíněný, uvedený“, např. *amtum šī* „tato otrokyně“, *awīlam šuāti* „tohoto člověka“, atd.

Ukazovací zájmena *annūm* a *ullūm* mají flexi shodnou s flexí adjektiv. Kladou se za substantiva, ke kterým se vztahují. Pro odkaz na blízký předmět se používá zájmeno *annūm* „tento“, pro vzdálený předmět zájmeno *ullūm* „onen“:

<i>bītum annūm</i>	„tento dům“
<i>kiriām anniam</i>	„tuto zahradu“
<i>maḥar šībūtīm annūtīm</i>	„před těmito starci“
<i>tuppam ullītām</i>	„onu tabulku“
<i>alpū ullūtum</i>	„oni volí“

annūm „tento“

sg.	m.	f.
nom.	<i>annūm</i>	<i>annūtum</i>
gen.	<i>annīm</i>	<i>annītīm</i>
akus.	<i>anniam</i>	<i>annītām</i>

pl.		
nom.	<i>annūtum</i>	<i>anniātum</i>
gen./akus.	<i>annūtīm</i>	<i>anniātīm</i>

ullūm „onen, tamten“

sg.	m.	f.
nom.	<i>ullūm</i>	<i>ullūtum</i>
gen.	<i>ullīm</i>	<i>ullītīm</i>
akus.	<i>ulliam</i>	<i>ullītām</i>

pl.		
nom.	<i>ullūtum</i>	<i>ulliātum</i>
gen./akus.	<i>ullūtīm</i>	<i>ulliātīm</i>

7.4 Relativní pronomeni ša

Relativní zájmeno *ša* se nejčastěji užívá v relativních větách (viz 29.1.1) a před přivlastňovacím genitivem při opisu genitivního spojení (viz kap. 6.5). Řidčeji je doloženo v ustálených lexikalizovaných výrazech.

7.4.1 Relativní věty

ana errešim ša elī-ša ṭābu „pachtýři, který je pro ni dobrý“
šarrum ša ana māti-šu ērubu „král, do jehož země jsem vstoupil“
awīlum ša ḥulqum ina qātī-šu šabtu
 „člověk, v jehož ruce byla ztracená věc zadržena“

7.4.2 Lexikalizované výrazy

V ustálených lexikalizovaných výrazech se lze setkat i se starší vrstvou tvarů tohoto zájmena, u kterého se rozlišoval rod, číslo a pád (sg. m. nom. *šu*, gen. *ši*, akus. *ša*, sg.f. *šāt*, pl. pro oba rody a všechny pády *šūt*).

ša paṭārim „to (stříbro) na vykoupení“ > „výkupné“
ša ḥaṭṭātīm „ten (mající) žezla“ (označení vojenské hodnosti)
šāt mūši „ta (hlídka) noci“ > „noční hlídka“
šūt reši „ti (lidé) u hlavy (panovníka)“ > „dvořané“

Vyskytuje se též u osobních jmen, např. *Šu-Sīn* „ten (muž) Sína“; *Šāt-Ištar* „ta (žena) Ištar“.

7.5 Interrogativní pronomina

Některá tázací zájmena se skloňují jako substantiva, některá jako adjektiva, jiná jsou nesklonná.

Jako substantiva se skloňují zájmena *mannum* „kdo?“ a *mīnum* „co?“:

nom.	<i>mannum</i>	<i>mīnum</i>
gen.	<i>mannim</i>	<i>mīnim</i>
akus.	<i>mannam</i>	<i>mīnam</i>

Např.:

<i>ina bītī-ka mannum beri</i>	„kdo má hlad v tvém domě?“
<i>mīnum ša libba-ki imrašu-ma</i>	„co je to, co tvé srdce zarmoutilo?“
<i>šunu manna palḫū-ma</i>	„koho se oni bojí?“

Na některá tázací zájmena se ještě napojují sufigovaná osobní zájmena:

<i>mīn-ī</i> „co mého?“	<i>mannum mīnī ilqe</i> „kdo si na mně co vzal?“
<i>mīn-šu, mīš-šu</i> „co jeho?“	<i>mīnšu tādur</i> „čeho ses polekal?“
<i>mannā-ši</i> „kdo (je) ona?“	<i>mannāši awīltum ša ittī-ka telqū-ši</i> „kdo (je) ta žena, kterou sis vzal s sebou?“
<i>mannā-šu</i> „kdo (je) on?“	<i>mannāšu ša ištu ešer šanātīm rīqāta-ma</i> <i>u šum-ni damqam ina ālī-ni tumassaku</i> „kdo (jsi) ty, jenž jsi po deset let nečinný a naše dobré jméno v našem městě stále poškozuješ!?“

Připojování sufigovaných osobních zájmen k tázacím zájmenům *man-num* a *mīnum* je ovšem velmi málo frekventované.Adjektivní flexi má zájmeno *ajjum* „který?, jaký?“:

	m.		f.
		sg.	
nom.	<i>ajjum</i>		<i>ajjītum</i>
gen.	<i>ajjim</i>		<i>ajjītīm</i>
akus.	<i>ajjam</i>		<i>ajjītām</i>
		pl.	
nom.	<i>ajjūtum</i>		<i>ajjātum</i>
gen./akus.	<i>ajjūtīm</i>		<i>ajjātīm</i>

Např.:

<i>ana šibūt ekallim ajjītīm</i>	„na jaké přání paláce?“
<i>ina ajjim awātī tešme</i>	„do kterého (dne) jsi poslouchal má slova?“

K nesklonným tázacím zájmenům patří:

<i>ajjiš, ēš</i> „kam?, kudy?“	<i>ajjiš pānī-kunu šaknātunu</i> „kam chcete jít?“
	<i>ēš tadāl</i> „kudy se touláš?“
<i>ajjikī'am</i> „kde?“	<i>u šuhārū ipram ajjikī'am imaḫḫarū</i> „a kde mají služebníci dostat příděly?“
<i>ajjišam, ēšam</i> „kam?“	<i>šunu ēšam illikū-ma</i> „kam odešli?“

7.6 Indeterminovaná pronomina

Neurčitá zájmena *mamma(n)*, *mimma*, *kal(i)* a *ajjišamma* jsou nesklonná. Neurčité zájmeno *ajjumma* se skloňuje jako adjektivum.

<i>mamma(n)</i>	„někdo, kdokoliv“, po záporu „nikdo“
<i>mimma</i>	„něco, cokoliv“, po záporu „nic“
<i>ajjišamma</i>	„někam, kamkoliv“, po záporu „nikam“
<i>ajjumma</i>	„nějaký, jakýkoliv“, po záporu „žádný“
<i>kala / kali / kal</i>	1. „každý“ 2. „celý“

Flexe zájmena *ajjumma*:

sg.	m.	f.
nom.	<i>ajjumma</i>	<i>ajjītumma</i>
gen.	<i>ajjimma</i>	<i>ajjītīmma</i>
akus.	<i>ajjamma</i>	<i>ajjītamma</i>
pl.	m.	f.
nom.	<i>ajjūtumma</i>	<i>ajjātumma</i>
gen./akus.	<i>ajjūtīmma</i>	<i>ajjātīmma</i>

Např.:

<i>ina mūšim ajjumma laḫanna issukšu-ma</i>	„v noci někdo (dosl.: nějaký) po něm hodil hrnečkem“
<i>anāku eli ajjimma še'am tšu</i>	„já že mám vůči někomu (dosl.: nějakému) (pohledávku) obilí?“
<i>lāma Marduk-mušallim ajjišamma ištapru</i>	„dříve než Marduk- mušallim kamkoliv napíše“

Kromě nesklonného tvaru *mimma* „něco, cokoliv“ má starobabylonská ještě neurčité zájmeno *mimmū* „všechno“, které se skloňuje: nom. *mimmū*, gen. *mimmē*, akus. *mimmā*, st.c. *mimmē*.

Na tento sklonný tvar se rovněž napojují zájmena nebo závislý genitiv, např.:

<i>mimmū-šu</i>	„jeho vše, jeho veškerý majetek“
<i>mimmē bēl bītīm</i>	„vše (tj. veškerý majetek) vlastníka domu“
<i>mimmē aḫātī-ja</i>	„vše (tj. veškerý majetek) mé sestry“

Často se vyskytuje ustálené spojení *mimma šumšu* „vše, cokoliv“;
dosl.: „vše (co má) své jméno“

u mimma šum-šu maḥar šībī ana maššārūtīm iddin-ma
„a cokoliv dal před svědky do opatrování“

Stojí-li nesklonné zájmeno *kala/kali/kal* ve st. c. před jménem
v gen./akus. pl., má význam „každý“: *kali mūšiātīm ula šālāku* „každou
noc nespím“. Stojí-li za ním jméno v gen. sg., znamená „celý“: *kala*
ūmim u kala mūšim abtanak-ki „celý den a celou noc nad tebou pláči“;
abū-ni ša kali šattim ša būnī-ni īpušu „náš otec, jenž nám celý rok dělal,
co nám (viděl) na očích (dosl.: na tvářích)“. Stojí-li zájmeno *kala/kali* se
sufigovaným osobním zájmenem za jménem v pl., znamená „všichni“:
nišī kala-šina ina bū N likammer „nechť shromáždí všechny lidi v domě
N“, *šuhārātīm kali-šina* „všechny služebnice“.

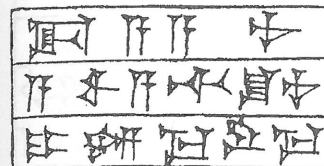
7.7 Reflexivita

Zájmena zvratná se ve starobabylonštině nevyskytují, místo nich se
k vyjádření reflexivity používají různé opisy pomocí slov *ramānum*
„(vlastní) osoba“ a *pagrum* „tělo“. Reflexivita může být také vyjádřena
přímo užitím určitého slovesného tvaru (viz dále rozšířené kmeny slo-
vesné kap. 27).

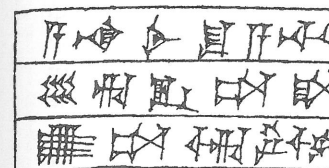
Např.:

šamnum ana šena ramān-šu izūz „olej se rozdělil na dvě (části)“
ramān-ka ušur / pagar-ka ušur „opatruj se!“
mimma ana pagrī-ki lā tana „idť „nedávala jsi na sebe vůbec pozor“
šum ḥabālim pagar-ki tašakkanī „děláš si jméno (pověst) škůdce“

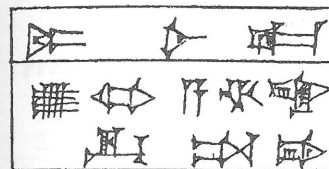
Cvičení (1)

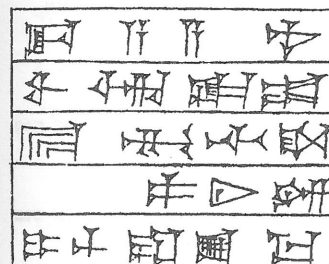
1. – §9

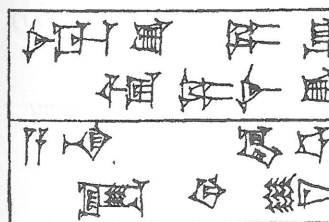
3. – §137

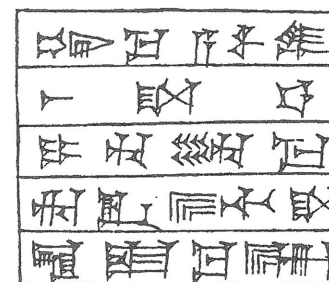
5. – §159

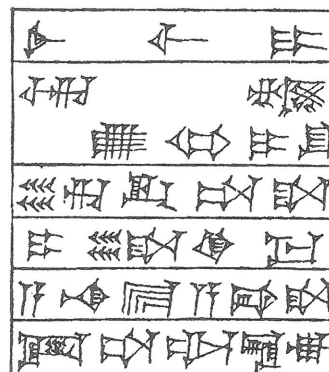
6. – §177

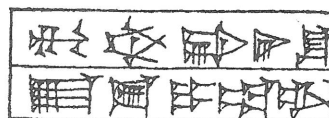
8. – §177

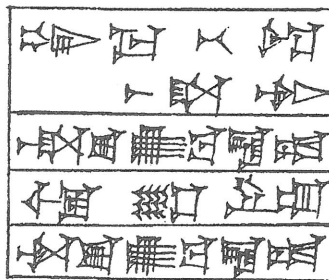
2. – §128

4. – §142

7. – §2

9. – §129